

BOLALARDA VAKSINATSIYA JARAYONI

*Urinova Go'zal Turabovna**Pastdarg'on tumani Abu Ali ibn Sino nomidagi jamoat salomatligi texnikumi
Hamshiralik ishi Fani o'qituvchisi (Samarqand O'zbekiston)*

Annotatsiy: Vaktsinatsiya (emlash) – bu sun'iy immunitet hosil qilish bo'lib, organizmga patogen mikroorganizmlarning antigenini yuborib, kasallik chaqiruvchi infeksiyalardan himoyalash usulidir. Organizmga mikroorganizm antigenini yuborgandan keyin unga qarshi maxsus antitelo ishlab chiqariladi. Vaktsinatsiya profilaktika maqsadida va davolash maqsadida o'tkaziladi. Vaktsina, patogen mikroorganizmlarning tirik, lekin kuchsiz shtammlaridan tayyorlansa, samarasi yaxshiroq bo'ladi (tahminan 10-15 %), o'lgan mikroorganizmlar shtammlardan tayyorlangan vaktsinalar organizm uzoq muddat immunitet hosil qilishini talab qiladi. Hozirgi zamonaviy tibbiyotda ikkala turdagi vaktsinalar ham o'tkaziladi, ayniqsa noaktiv (o'lgan mikroorganizmlar) vaktsina maktab yoshigacha bo'lgan bolalarda ko'p qo'llaniladi. (1)

Kalit so'zlar : Mushak orasiga , sun'iy immunitet, Peroral, OPV , KPK , AKDS

Abstract: Vaccination is a method of creating artificial immunity, which is a method of protecting the body from disease-causing infections by introducing antigens of pathogenic microorganisms into the body. After introducing the antigen of the microorganism into the body, special antibodies are produced against it. Vaccination is carried out for preventive and therapeutic purposes. The vaccine is more effective if it is prepared from live but weakened strains of pathogenic microorganisms (approximately 10-15%), while vaccines prepared from dead microorganisms require the body to develop immunity for a long time. In modern medicine, both types of vaccines are administered, especially inactivated (dead microorganisms) vaccines are often used in children under school age. (1)

Keywords: Intramuscular, artificial immunity, Oral, OPV, KPK, AKDS

Kirish. Bolalarda emlash o'tkazish bir necha usullar bilan olib boriladi: Mushak orasiga – eng ko'p tarqalgan, samarali emlash yo'li. Bunda yuborilgan vaktsina tez so'rilib, immunitet hosil bo'lishi va preparatga qarshi reaksiyalar bermaydi. Chunki mushaklar teridan ancha ichkarida bo'lib, qon tomirlar bilan boy bo'lgani sababli, immun tizimi vaktsina haqida qisqa muddatda xabar topadi.

Vaktsina yuborish texnikasi va joyi: 2 yoshgacha bo'lgan bolalarda son mushagining uchdan bir qismi o'rtasiga, ichki old sohasiga perpendikulyar (90 C) holatda ineksiya qilinadi. 2 yoshdan katta bolalarda yelka mushagining o'rta qismiga, yon tomondan ineksiya qilinadi. Shprits ignalari 1,5 sm dan uzun bo'lgani sababli

dumba mushagi orqali emlagan ma'qul, bunda ineksiya mushak orasiga emas teri ostiga yuborilib qoladi.

Peroral (og'iz orqali) yutish yo'li bilan enteroviruslarga qarshi vaksinalar yuboriladi, masalan tirik poliomiyelit (OPV) virusiga qarshi vaksina.

Vaksina yuborish texnikasi va joyi: kerakli bo'lgan vaksina tomchilari og'izga tomiziladi, yoki kichik bo'lak qandga tomizilib, bolaga yedirish kerak bo'ladi. Bunda vaksining yoqimsiz ta'mini bola sezmaydi. Bunday emlash usuli qiyinchilik tug'dirmaydi, lekin ayrim kamchiliklarga ega, dozalarni aniq berishda xotilkarga yo'l qo'yilishi mumkin yoki ichaklar tizimidan so'rilishi qiyin bo'lishi mumkin.

Teriga va teri ichiga ineksiya qilish – silga qarshi BSJ (Bacillus Calmette-Guerin), tirik qurutilgan tulyaremiya va suvchechakka qarshi vaksina kabilar. Boshqa turdagi vaksina preparatlari bu usul bilan o'tkazilmaydi.

Vaksina yuborish texnikasi va joyi: odatda teri ostiga vaksina yelka sohasi uchdan bir qismi terisiga yoki bilak sohasi terisiga qilinadi. Ineksiya o'tkazish uchun maxsus ingichka ignali shprints yordamida qo'llarga parallel ravishda yuboriladi. Muolajaning to'g'ri bajarilganini terida oqish rang paydo bo'lganidan bilib olish mumkin, ineksiya davomidayoq hosil bo'la boshlaydi.

Teri osti ineksiyasi tirik va noaktiv vakasinalarni parotit (tepki), qizilcha, sariq isitma kabilar qilinadi. Teri ostiga vaksinani yuborishning kamchiligi shundaki, organizmda shu kasallikka qarshi immunitet sekin hosil bo'ladi, ayniqsa noaktiv vaksinalar yuborilgan bo'lsa.

Bundan tashqari teri ostiga gepatit B va quturishga qarshi vaksinani yuborib bo'lmaydi.

Vaksina yuborish texnikasi va joyi: ineksiya qilish joyi kurak osti, yelkaning uchdan bir qismi yoki sonning oldingi qismi teri osti qavati. Teri barmoqlar yordamida Burma hosil qilib ushlanadi va shu joyga shprints iganasi kirgiziladi. Bu usul bilan yuborilayotgan vaksina preparatining aniq dozalarini yuborish samarali jihatlaridan hisoblanadi.

Vaksina turlari		Vaksina nomi va kiritish dozasi	Saqlash sharoiti
Tirik vaksinalar ADS,		OPV (1 doza 2 tomchi og'iz orqali) KPK (1 doza 0,5 ml t/o) BSJ (0,05 mg yoki 0, 1 ml t/o)	OPVni muzlatish mumkin. KPK va BSJ + 2 °C dan 8 °C gacha haroratda saqlanadi
Inaktivatsiy alangan	O'ldirilgan	AKDS, (0,5 ml m/o) ko'kyo'tal kiradi.	Hamma o'ldirilgan vaksinalar, anotoksinlar, rekombinentlarni muzlatish mumkin emas. +2°dan + 8° gacha haroratda saqlanadi.
	Anotoksin	AKDS, ADS-M, AD-M (0,5 ml)	
	Rekombin omlangan	Gepatitga qarshi (1 doza 0,5 ml m/o)	

Jadval 1 vaksina nomlari va saqlash sharoiti

1. KPK va BSJ tirik vaksinalari yorug'likka sezgir, qorong'i joyda saqlanishi kerak.

2. Emlashdan oldin bolalarga antiallergik preparatlar (analgin, dimedrol) qo'llash mumkin emas. 3. 2 yoshgacha bo'lgan bolalarni emlash ishlariga barcha tibbiy xodimlar javobgardir.

Yosh	Emlash nomi
1 sutka	VGV-1
2-5 kun	BSJ-1
2 oy	Penta-1 (AKDS-1, VGB-2, XIB-1) OPV-1 Rota-1 (oral rotavirusga qarshi) PNEVMO-2
3 oy	Penta-2 (AKDS-2, VGB-3, XIB-2) OPV-2 Rota-2 (oral rotavirusga qarshi) PNEVMO-2
4 oy	Penta-3 (AKDS-3, VGB-4, XIB-3) OPV-3 IPV-1 Rota-3 (oral rotavirusga qarshi)
9 oy	IPV-2
12 oy	KPK-1 PNEVMO-3
16 oy	AKDS-4 OPV-4
6 yosh	KPK-2
1 sinf (7 yosh)	ADS-M-5, OPV-5
9 yosh (qizlar)	VPCH*
16 yosh	ADS-M-6

Jadval 2 Vaksinatsiya jadvali va vaqti

Emlashga qarshi ko'rsatmalar:

1. Bolalarda o'tkir respirator kasalliklar aniqlansa, ahvoli o'rtacha og'ir deb baholansa, bola tuzalgandan keyin 3–14 kundan keyin emlanadi.

2. Bolada AKDS emlashidan keyin yuqori isitma kuzatilsa va tinimsiz 3 kun davomida yig'lasa, bunday bolalarga keyingi safar AKDS emas, ADSM kiritiladi.

3. Bolada nevrologik kasalliklar aniqlansa, nevropatolog tomonidan „o'sib boruvchi kasallik“ deb tashxis qo'yilsa, bola emlanmaydi, agarda ahvoli stabil deb baholansa, bolani emlash mumkin.

Bog'cha yoshidagi bolalarda o'tkaziladigan vaksinatsiya Bog'chaga chiqishdan avval bolalar bir qator qo'shimcha vaksinalar olishi kerak.

Ular quyidagilar:

•Bog'chaga chiqishda bola Gepatit A ga qarshi emlanishi maqsadga muvofiq bo'lib uyushgan bolalar guruhida emlangan bola kasallik manbai bilan muloqotda bo'lishi natijasida kasallikka qarshi immun javob shakllanganligi ota-onalarni

xavotirini kamayishiga olib keladi hamda bog'chada kasallikni keng tarqalib ketishining oldi olinadi.

- Bog'chaga chiqadigan bola emlash kalendaridagi barcha vaksinani o'z vaqtida olishi juda muhim. Chunki kasallikka qarshi jamoaviy immunitet bo'lgan ya'ni emlash kalendariga muvofiq emlashlarni 95% dan yuqori ko'rsatkichda emlash olib borilsa jamoaviy immunitet yetarli darajada bo'lishiga va bolalarni kasallikdan himoyalashiga asos bo'ladi.

- Har yili kuz oylarida mavsumiy grippga qarshi vaksina olishi bolalarni har yilgi gripp mavsumida kaallanish holatlarini kamayishiga erishiladi.

Bolalarni emlashga tayyorlashda elementar qoidalarni bilib olish zarur, ular quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- Bolalar nevropatologi xulosasi;
- Allergolog tavsiyalari, allergik reaksiya profilaktikasi;

Profilaktik emlashlar taqvim

Yoshi	Emlash turlari
	1-kunida VGV-1
	2-5 kunida BSJ-1
	2 oylikda penta-1 (AKDS-1, VGV-2, XIB-1), OPV-1 Rota-1, PNEVMO-1
	3 oylikda penta-2 (AKDS-2, VGV-3, XIB-2), OPV-2 Rota-2, PNEVMO-2
	4 oylikda penta-3 (AKDS-3, VGV-4, XIB-3), OPV-3, IPV-1
	9 oylikda IPV-2
	12 oylikda KPK-1, PNEVMO-3
	16 oylikda AKDS-4, OPV-4
	6 yosh KPK-2
	7 yosh ADS-M – 5, OPV-5
	9 yosh VPCH
	16 yosh ADS-M – 6

Eslatma: KPK – uch valentli qizamiq, qizilcha, epid parotitga qarshi tirik vaksina
 AKDS+VGV+XIB – besh valentli-ko'k'yo'tal, bo'g'ma, qoqshol, hepatit V va XIB infeksiyalariga qarshi vaksina
 Rota – rotavirus infeksiyaga qarshi ichiriladigan vaksina
 Pnevmo – pnevmokokk infeksiyaga qarshi vaksina
 IPV – inaktivlashgan poliomyelit vaksinasi
 VPCH – odam papilloma virusiga qarshi vaksina
 OPV – og'iz orqali yuboriladigan poliomyelit vaksinasi
 XIB – yiringli-septik kasalliklariga qarshi profilaktika uchun vaksina
 BSJ – silga qarshi vaksina
 ADS-M – bo'g'ma va qoqsholga qarshi vaksina

Manba: ssv.uz

SPUTNIK

- Vaksina oldidan yangi turdagi ovqat maxsulotlarini bermaslik;

- Bolalarni emlash bilan hech qachon qo'rqitmang (hazillashib ham), agar ineksiyaning og'riqliligi haqida so'rasa – to'g'risini tushuntiring “ bu biroz og'riqli, lekin tez va chidasa bo'ladi” deb.

- Bolaga eng qiziq bo'lgan o'yinchoqlarini o'zingiz bilan birga olib yuring(emlash jarayonida bolaga bering);

Emlashga tayyorgarlik ko'rganingizdan keyin, emlash vaqtida kerak bo'ladigan ayrim maslahatlar bilan tanishib oling:

- Emlash uchun uydan chiqayotganingizda bolaning tana haroratini o'lchang – tana harorati 37 C dan past bo'lishi kerak, ineksiya oldidan ham shifokorda bola tana haroratini o'lchashni so'rang;
- Bolaga qanday vaksina qilinayotganini, uning ishlab chiqarilgan joyi va sanasini shifokoringizdan so'rab oling;
- O'zingizdagi hayajonni bosib oling, xavotirlanish tezlik bilan bolangizga ham o'tishi mumkin;

- Bolangiz xavotirlanayotgan bo'lsa, uni chalg'itishga harakat qiling, gapga soling;
- Ineksiyadan so'ng bolaning yig'lashi norma bo'lib, uni ovutishga harakat qiling, og'riq chuqur nafas olib chiqarganda o'tib ketishini ayting; Emlashdan so'ng
- Shifokoringizga savollar bering, emlashdan keyin bo'ladigan asoratlari haqida ma'lumot oling va qanday chora tadbirlar o'tkazish kerakligini bilib oling;
- Emlashdan so'ng ploklinikada kamida 30 daqiqa o'tiring;
- AKDS vaksinasini issiq ob havoda o'tkazmaganingiz ma'qul, agar vaksinatsiya qilingan bo'lsa, uyga qaytganingizdan keyin bolaga haroratni tushiruvchi preparatlar bering;
- Agar bolada tana harorati ko'tarilsa (bu AKDS da norma) – xona haroratida turgan suv bilan bolani ho'llash mumkin (bunda spirtidan (!) foydalanmang, u nozik terini ta'sirleydi).
- Bolada harorat tushiruvchi preparatlar o'zining nojo'ya ta'sirlari va qabul qilish limiti borligini ham unutmang;
- Isitmani tushirish uchun aspirin preparatini 5 yoshgacha bo'lgan bolalarga berish Qat'iyan man qilinadi;
- AKDS vaksinatsiyasida faqatgina tana harorati ko'tarilmay, umumiy holsizlik, talvasalar ham kuzatilishi mumkin. Bu holat shartli ravishda norma hisoblanadi.
- Emlash o'tgandan 3 kun o'tib bolaning ovqatlanish tartibini ham o'zgartirish mumkin;
- Ineksiyadan keyin mahalliy reaksiyalar paydo bo'lsa, o'sha joyga iliq kompress qilish zarur, masalan iliq suv bilan;

Noaktiv vaktsinalarning nojo'ya ta'sirlari, ko'pincha yondosh holatlar bilan tushuntiriladi – masalan emlangan vaqtda bolaning tishi chiqayotgan, yoki bolada shamollash asoratlari boshlanayotgan bo'ladi;

Xulosa. Yana bir muhim jihat vaktsinatorlar shifokor ko'rigidan o'tmagan, cheklovi mavjud, moneliklari bor bolalar emlamasliklari kerak. Emlash jarayonini shoshmasdan amalga oshirish lozim. Ana shundagina aholining salomatligini muhofaza qilishga erishiladi. Jarayon yaxshi va sifatli o'tishi uchun bir necha bosqichga bo'lingan holda amalga oshiriladi. Emlash jarayonida niqobda bo'lish, masofani saqlagan holda, antiseptik vositalari bilan qo'llarni dizenfeksiya qilish, emlash xonalarini zararsizlantirish, tez-tez shamollatish darkor.

Bolalar yoki kattalarning emlanganligi haqidagi ma'lumotlar ularning tibbiy hujjatiga qayd etiladi. Ota-onalar bolasiga qanday emlash o'tkazilganini va qaysilari qachon qilinishi kerakligini yaxshi bilishlari, shuningdek, emlashning belgilangan muddatda o'tkazilishiga amal qilishlari zarur, chunki o'z vaqtida o'tkazilgan emlash juda yaxshi naf beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. “Emlash — turlari, o‘tqazilish tartibi, emlash kalendari va qarshi ko‘rsatmalar” .
<https://sanepidnavoiy.uz/>
2. B. Dushanov. Umumiy gigiyena, 2001- yil
3. H. I. Shukurov, S. Q. Qanoatov “JAMOADA HAMSHIRALIK ISHI “ Tibbiyot kollejlari uchun darslik Toshkent «Iqtisod-Moliya» 2016 (36-38- b.)
4. <https://gov.uz/uz/ssv>
5. O‘zME. Birinchi jild. Toshkent, 2000 yil